

V súčasnosti môžeme pozorovať rôzne zmeny v procese produkcie vedeckého poznania. Nový model tvorby poznania kladie dôraz na interakcie medzi vedou a spoločnosťou, ktoré vykazujú vysokú dynamiku a ktoré vedú k podmiňovaniu hraníc v rámci vedy samotnej, medzi vedou ako spoločenskou inštitúciou a ostatnými inštitúciami či inými formami ľudskej intelektuálnej aktivity. Interakcia vedy s verejnosťou môže byť charakterizovaná aj pojmom radikálna demokratizácia, ktorý zahŕňa pluralizáciu verejného života, zmenšovanie mocenskej dištancie od autorít a zvyšovanie orientačnej náročnosti v sociokultúrnom svete. Je dôležité sprehľadniť nosné procesy, aktivity a súvisiace problémy radikálnej demokratizácie vedy, aj s ohľadom na recepciu nových poznatkov a technológií laickou verejnosťou. Priblížiť vedecké výstupy širšej verejnosti možno prostredníctvom koncepcie otvorenej vedy, ktorá podporuje otvorený prístup (Open Access) k vedeckým publikáciám a dátam predovšetkým v elektronickom prostredí, zdôrazňuje význam sociálnych sietí pre kolaboráciu vedcov v rôznych odboroch. Do popredia sa dostáva aj význam výskumnej etiky v nadväznosti na informačnú etiku.

Žijeme v (bio)technologickú éru a náš spôsob života je ňou v mnohom podmienený. Všetky technológie (a dnes už aj biotechnológie) zásadným spôsobom ovplyvňujú viaceré oblasti ľudského života a vzorce nášho správania. Je prirodzené, že sa pýtame, ako biotechnológie menia povahu nášho života, či dokonca našu ľudskú prirodzenosť. Otvára sa pred nami celá škála biotechnologických možností, ktoré môžu doslova „premeniť“ ľudskú prirodzenosť (vrátane telesnosti, myslenia, schopností), a to rozmanitými metódami terapeutických a genetických zásahov. To nastoľuje ďalšie otázky: Chceme ešte vôbec zostať takými ľudskými bytosťami a mať také seba porozumenie nášho „rodu“ ako doteraz?

Už dávno je známe, že otázka (bio)technologická je vlastne aj otázkou socio-antropologickou, socio-kultúrnou a v súčasnosti tiež ekonomickou a politickou. Dnešné vedecké poznatky, ktoré v explicitnej forme vyjadrujú určité intelektuálne poznanie skutočnosti, sa môžu zároveň technologicky, hodnotovo i svetonázorovo (a aj ideologicky) uplatniť, t. j. využiť i zneužiť. Ovplyvňujú totiž takmer všetko, čo a akým spôsobom človek robí, čo a ako používa, čo a ako vytvára vo svojom živote, aby zabezpečil svoje potreby, naplnil svoje túžby a ciele.

Biotechnológie (pokiaľ ich chápeme v zmysle ľudského produktu) sú zamerané na zmenu (zámernú premenu, modifikáciu, manipuláciu) živých entít na biotické artefakty, a to často za účelom ich využitia v mene ľudských cieľov. Táto intervencia zasahuje pochopiteľne ontologický status biotických štruktúr, čo vyvoláva otázku oprávnenosti daných zásahov. Dnes už môžeme povedať, že biotechnológie sa stali našim ľudským „údelom“, a to rovnako v dobrom i zlom. Obidve významové roviny sú vzhľadom na nezvratnosť technologického a biotechnologického pokroku neoddeliteľné, preto všetky slubné vízie spojené napríklad s odstraňovaním utrpenia, závažných chorôb, nasýtenia všetkých ľudí, zabezpečením dlhovekosti a dosiahnutia akejsi „nesmrteľnosti“ sú na jednej strane veľmi lákavé, no na strane druhej nás vyzývajú ku kritickému premýšľaniu a k zvažovaniu obáv, ktoré so sebou nesú. Nejde tu o odmietanie biotechnológií, naopak, o ich akceptovanie v zhode so zachovaním dobrého a kvalitného života, čo však v každom prípade znamená aj demaskovanie množstva ilúzií, ktoré vo vzťahu k nemu (a k životu ako celku) prinášajú.

Význam etického pohľadu na vedeckovýskumnú činnosť sa zvyšuje. Svedčí o tom aj skutočnosť, že mnohé projekty zamerané na budovanie vedeckých parkov a zlepšovanie technickej a výskumnej infraštruktúry priamo zahŕňajú aj aktivity orientované na skúmanie kultúrno-spoločenských rámcov biomedicínskeho a enviromedicínskeho výskumu a biotechnológií ako výziev modernej spoločnosti. Venujú sa aj ďalším filozofickým, antropologickým, etnologickým, právnym, religionistickým, lingvistickým a informačným aspektom, pričom berú do úvahy aj súčasný transdisciplinárny, vedecký a masmediálny diskurz.

V tomto čísle čitateľom ponúkame možnosť zoznámiť sa s čiastkovými výsledkami aktivity 2.7 Spoločenské výzvy pre 21. storočie – bioetické výzvy v kultúrnom rámci, ktorá je súčasťou výskumu v rámci projektu Univerzité Komenského v Bratislave. Autori textov sa pokúsili o detailnejšie premyslenie, prehodnotenie i perspektívne zvýšenie významu závažnosti problematiky, ktorá s chápaním, postavením a úlohou biotechnológií v najširšom spoločensko-kultúrnom rámci súvisí.

Touto cestou by som sa chcela poďakovať celej redakcii časopisu ITlib za možnosť vydať toto špeciálne číslo a podieľať sa na jeho spracovaní. Moja mimoriadna vďaka patrí aj Mgr. Jane Ilavskej, PhD. za jej profesionálne odbornú pomoc a osobnú zaangažovanosť.

Zlatica Plašienková

(garantka aktivity 2.7)

Univerzita Komenského v Bratislave,
Filozofická fakulta, Katedra filozofie a dejín filozofie
zlatica.plasienkova@uniba.sk

Všetky články predkladaného čísla vznikli vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre dopytovo-orientovaný projekt:
Univerzitný vedecký park Univerzity Komenského v Bratislave,
ITMS 26240220086 spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

All articles in this special issue are the result of the project implementation: Comenius University in Bratislava Science Park supported by the Research and Development Operational Programme funded by the ERDF; Grant number: ITMS 26240220086.

Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Európska únia
Európsky fond regionálneho rozvoja

Všetky články tohto čísla boli anonymne recenzované minimálne dvomi nezávislými recenzentmi, odborníkmi v danej oblasti.

All articles of this issue were anonymously peer-reviewed by at least two independent reviewers.